

بسم الله الرحمن الرحيم

مجتمع آموزش عالی فقه

مدرسه عالی فقه و اصول

پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و اصول

عنوان:

حکم فقهی بازیگری زن در فیلم و تئاتر

استاد راهنما:

حجة الإسلام و المسلمین جواد مجتهد شبستری

طلبه:

احمد مؤمنی

۱۱۸۳۲۹۴ کد تحصیلی

۱۳۹۳/۰۳/۰۴

مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه، به عهده نویسنده می باشد.

هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع، بلا اشکال است و نشر آن در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از جامعه المصطفی العالمیه است.

تقدیم و اهداء

با حمد و سپاس پروردگار جهانیان و درود و سلام بر سید المرسلین حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم) و خاندان پاکش، این اثر ناقابل را به محضر اقدس امام زمان و بقیه الله الاعظم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) تقدیم می دارم.

تقدیر و تشکر

ضمن تقدیر از زحمات و راهنمایی های بسیار مفید استاد جلیل و شفیق حجة الإسلام و المسلمین حاج آقای محمد جواد شبستری (دام ظلّه) و مشورتهای خبیرانه استاد گرانقدر و بزرگوار حجة الإسلام و المسلمین حاج آقای سائلی (دام ظلّه) و همچنین از کلیه مسئولین محترم جامعه المصطفی العالمیه که این فرصت شایسته را به بنده فراهم نمودند صمیمانه ترین سپاس خود را از آنان ابراز می دارم و از پروردگار متعال احسن الجزاء را برای فرد فرد آنان مسئلت می نمایم.

Table of Contents

مقدمه.....	۱
تعریف مسئله و بیان سؤال اصلی تحقیق:.....	۱
أ- احکام تکلیفی:.....	۴
ب- احکام وضعی:.....	۴
أ- احکام واقعی:.....	۵
ب- احکام ظاهری:.....	۵
۳- ویژگی های زن هنرمند:.....	۶
ت- حفظ از سقوط:.....	۶
۴- بایدهای بازیگری زن:.....	۷
نقد و بررسی:.....	۱۰
۵- فیلم (Film):.....	۱۱
۶- سینما (Cinema):.....	۱۱
۷- تئاتر (Theatre):.....	۱۲
۸- بازیگری (Acting):.....	۱۲
ب: کلیات.....	۱۳
حکم حکومتی.....	۱۳
اوصاف حکم حکومتی:.....	۱۵
مقتضای اصل اولی در بازیگری زن:.....	۱۹
الف- بررسی ادله فقهاء در باره جواز بازیگری زن در فیلم و تئاتر و شرائط آن.....	۲۲
الف- عوامل سیاسی اجتماعی:.....	۲۴
ب- عوامل فرهنگی:.....	۲۴
ج- عوامل اقتصادی:.....	۲۵
رویکرد دوم: مخالفت مطلق:.....	۲۶
۲- عوامل مؤثر بر این رویکرد:.....	۲۶
ب- عوامل فرهنگی:.....	۲۷
ج- عوامل اقتصادی:.....	۲۷
۳- چهره پردازی (گریم) در بازیگری.....	۲۷

نتیجه:	۳۴
نتیجه:	۳۹
فصل سوم:	۳۹
قاعده حرمت مقدمه حرام:	۳۹
۲- قاعده حرمت اعانت بر اثم و عدوان:	۴۱
فصل چهارم:	۷۲
۲- حکومت و تقدم ادله حرمت اخلاص به نظام اسلامی بر ادله احکام حرمت اولیه:	۷۶
نقد و بررسی ادله و اقوال:	۸۰
۱- دلیل عقلی:	۸۲
۲- دلیل نقلی:	۸۳
ج- معنای مورد نظر از ولایت مطلقه فقیه:	۸۵
أ- نظریه‌ها در باره احکام حکومتی:	۸۶
ب- آیا احکام حکومتی از سنخ احکام ثانویه است؟	۸۷
ضوابط و معیارهای مصلحت در صدور احکام حکومتی:	۹۱
فصل پنجم:	۹۴
الف- حدود پوشش:	۹۵
دلیل دوم: روایاتی که در تفسیر استثنا در آیه آمده است:	۱۰۱
ب- پوشش زن در نقش مادر بزرگ:	۱۰۳
ج- پوشیدن لباس جنس مخالف و یا همانندی:	۱۰۴
د- بازی کردن در نقش ائمه(ع):	۱۰۷
س- حدود شرعی نگاه کردن به زن اجنبی:	۱۱۳
۳- نگاه به زنان بی حجاب:	۱۱۹
ش- تحریک جنسی:	۱۲۱
۲- تحریک و تهییج جنسی:	۱۲۳
ط- حرمت خلوت با زن نامحرم:	۱۲۶
ظ- دست دادن زنان با مردها:	۱۲۷
ع- حرمت عطر زدن برای زن:	۱۲۸

غ- بازیگری و حکم رفتار زن و رابطه او با نا محرم: ۱۲۸

نتیجه: ۱۱۲

چکیده بحث:

بازیگری زن در فیلم و تئاتر، در واقع مجموعه ای از رفتارهای او در یک محیط فرضی است که شامل موضوع، نحوه پوشش لباس، چهره، حرکات، گفتگو و ابراز احساسات بازیگر می شود. فقه پویای اسلام، جواب گوی حکم رفتار های یک انسان مکلف در مراحل مختلف زندگی است تا او را به سر منزل مقصود برساند.

با توجه به اینکه بازیگری از ارکان هنر هفتم است جایگاه آن در جامعه بر کسی پوشیده نیست. از طرفی دیگر این هنر، امروزه محدود به آقایان نیست بلکه علاقه و مشارکت زنان نیز در آن بیش از پیش در حال افزایش است که در نتیجه آن اختلاط زن و مرد در نقشهای مختلف به وجود می آید که در صورت عدم توجه به ابعاد آن بویژه بُعد دینی آن ممکن است ما نیز مسئول ایجاد لغزشها و انحرافات فرهنگی جامعه و تربیت و پرورش نسل آینده خود باشیم.

با نگاه به مسئله، این سوال اساسی به وجود می آید که مقتضای اصل اولی در بازیگری زن چیست؟ و به عبارتی ساده تر آیا زن مسلمان می تواند در این گونه هنرها شرکت کند؟ که باید گفت عناوینی از قبیل فیلم، تئاتر و بازیگری که در رسانه مدنظر است، همه از عناوین نوظهورند و هیچ یک از آنها در ادله فقهی یعنی در آیات و روایات وارد نشده اند و از این رو، به خودی خود مشمول اصل برائت اند و چنین فعالیت هایی از نظر شرعی هیچ منعی ندارند، مگر آن که دلیلی بر عدم آن قائم شود، در مورد بازیگری زن نیز دلیلی بر حرمت وجود ندارد. بنابر این، همانطور که فقها بیان داشته اند: اصل بازیگری در فیلم یا تئاتر اشکالی ندارد، ولی بر آن محدودیت هایی قرار داده شده است که رعایت آنها ضروری و واجب است و از کار های خلاف شرع خودداری شود.^۱ همان طور که معلوم است، در شکل گیری یک فیلم یا نمایش، عوامل زیادی دخالت دارند که هر کدام مصداق عناوین دیگری هستند و ممکن است از آن زاویه، فیلم و بازیگری دارای احکامی باشد. به عنوان مثال، حضور زن در سینما موجب پیدایش برخی مسائل فقهی و شرعی می شود، مانند اختلاط زن و مرد، نگاه به نامحرم، فرض زوجیت و محرمیت، تشبه به جنس مخالف، تشبه به معصومان (ع)، شنیدن صدای نامحرم، سرود و آوازخوانی، پوشش، آرایش، گریم و....

اسلام با توجه به حرمتی که برای یک مسلمان قائل است، اجازه نمی دهد زن لباسی را که موجب خواری و تمسخر او یا تحریک شهوانی مخاطب یا ترویج فرهنگ دشمن شود، بپوشد. البته زنان مسن، اگرچه در ادله اولیه، ملزم به پوشش کامل نیستند، ولی برداشتن مقنعه برای آنها کراهت شدید دارد. مضاف بر اینکه این

۱ - استفتانات آیه الله خامنه ای، س ۵۰۲ / استفتانات آیه الله مکارم شیرازی، ج ۱، س ۸۲۲ / استفتانات آیه الله حسین نوری همدانی، ج ۱، س ۴۵۱ و ج ۲، س ۵۶۹ / جامع الاحکام، ج ۲، س ۱۱۱ / آیه الله سیستانی، سایت (بازیگری)، س ۱.

موضوع، در عرف جامعهٔ مسلمان، غیر قابل پذیرش است. در کنار این، در آیه قواعد و برخی روایات، به حفظ حجاب سفارش شده و آن را کار بهتری دانسته است.

با توجه به اینکه اصطلاح «چهره پردازی» با «آرایش برای نامحرم» متفاوت است، چهره پردازی زن برای فیلم و تئاتر، حرمتی ندارد. البته چهره پرداز نباید نامحرم باشد.

وصل کردن موی زن به زن دیگر، در صورتی که تدلیس حاصل شود، محکوم به حرمت است. البته برای مخاطبی که به این گونه اعمال آگاه است، تدلیس صدق نمی کند. به علاوه کلاه گیس برای زن نوعی زینت محسوب می شود و باید از نامحرم پوشانده شود.

نگاه در مواردی که به عنوان ابزار ابراز احساسات تلقی می شود، مانند نگاه زن به نامحرم، در صورتی که عادی هم باشد، به غیر از موارد استثنا، محکوم به حرمت است و در صورت قصد تلذذ، به طریق اولی حرام است. حرمت نگاه با واسطه در صورت تلذذ نیز ثابت است.

کلید واژه ها: بازیگری زن ، فیلم ، تئاتر ، فقه پویای اسلام ، هنر هفتم ، انحرافات فرهنگی جامعه

مقدمه

محتویات:

تعریف مسئله و بیان سؤال اصلی تحقیق

سؤالهای فرعی

سابقه و ضرورت تحقیق

هدف تحقیق

روش تحقیق

اهمیت تحقیق

روش و ابزار گرد آوری اطلاعات

فرضیه های تحقیق

قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی و موضوعی)

جنبه نوآوری و جدید بودن تحقیق

تعریف مسئله و بیان سؤال اصلی تحقیق:

با توجه به اینکه بازیگری از ارکان هنر هفتم است جایگاه آن در جامعه بر کسی پوشیده نیست. از طرفی دیگر این هنر، امروزه محدود به آقایان نیست بلکه مشارکت زنان نیز در آن بیش از پیش در حال افزایش است که در نتیجه آن اختلاط زن و مرد در نقشهای مختلف به وجود می آید که در صورت عدم توجه به حساسیت آن بویژه از بُعد دینی ممکن است ما هم مسئول ایجاد لغزشها و انحرافات فرهنگی جامعه و تربیت و پرورش نسل آینده خود باشیم.

سؤال اصلی تحقیق: حکم فقهی بازیگری زن در فیلم، سینما و تئاتر چیست؟

سؤالهای فرعی:

مراد از فیلم و بازیگری چیست؟

اقوال فقهاء در باره جواز بازیگری زن در فیلم و تئاتر و شرائط آن در صورت عدم استلزام فعل حرام چیست؟

اقوال فقهاء در باره عدم جواز بازیگری زن در فیلم و تئاتر و شرائط آن در صورت عدم استلزام فعل حرام چیست؟

اقوال فقهاء در باره جواز بازیگری زن در فیلم و تئاتر و شرائط آن در صورت استلزام فعل حرام چیست؟

حکم وضعی درآمد بازیگری زن در فیلم و تئاتر و شرائط آن در صورت استلزام فعل حرام چیست؟

بررسی ادله استثناء شدن موارد غیر جائز بازیگری زن توسط حکم حکومتی.

بررسی ادله عدم تاثیر حکم حکومتی در استثناء شدن موارد غیر جائز بازیگری زن.

سابقه و ضرورت تحقیق:

بازیگری زن در فیلم و تئاتر، از مسائل مستحدثه است که سابقه ای در مباحث فقهی ندارد و به خاطر بی

بند و باری و مورد ابتلا نبودن، این مسئله در گذشته، چندان مورد نظر فقهاء قرار نگرفته است و درخصوص

سابقه تحقیق، شاید بتوان گفت که تلاشهای فرعی و فردی در این باره انجام گرفته است، اما امروزه این

وضع تغییر کرده است و زن با حضوری متین و باوقار، می تواند با حفظ حجاب در این عرصه فعالیت

کند.

در زمان معاصر، فقهاء منعی برای بازیگری زن در فیلم و تئاتر نمی بینند و در صورت عدم ترتب مفسده، آن

را جائز دانسته اند.^۲ در مجموع، اگر چه می توان به آثاری در این باره اشاره کرد ولی در عین حال به تمام

جوانب موضوع پرداخته نشده است.

۲ - استفتائات آیه الله خامنه ای، ص ۵۰۲، استفتائات آیه الله مکارم شیرازی، ج ۱، ص ۸۲۲، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۱۱، آیه الله سیستانی، سایت بازیگری.

هدف تحقیق:

هدف از تحقیق در این موضوع بررسی فقهی بازیگری زن در فیلم و تئاتر و تبیین حکم ابعاد مختلف آن است که آشنائی علاقمندان به آن باعث می شود گام خود را در این زمینه با شایستگی بیشتری بردارند تا از لغزش و انحراف و گسترش فرهنگ های بیگانه در جامعه اسلامی جلوگیری بعمل آید، و همچنین بانوان علاقمند بتوانند در ایفای نقشهای مختلف مانند همسر، مادر، خواهر... که بسیار ارزشمند و خطیر محسوب و محسوس می شود نکات فرهنگی و دینی را بیش از پیش رعایت کنند و مد نظر قرار دهند.

روش تحقیق:

روش های تحقیق، در علوم گوناگون، از جمله در علوم اسلامی، از نظر داده ها و گزاره هایی که از آنها استفاده می شود، به عقلی، نقلی و تجربی تقسیم می شود. این رساله با توجه به روش نقلی و اقوال فقها به مسئله مورد پژوهش می پردازد. ذکر این نکته حائز اهمیت است که بسیاری از تحقیقات عقلی و نقلی، مانند اخلاق، اصول فقه یا علوم نقلی مانند فقه، حدیث، رجال، تفسیر، تاریخ... با این روش صورت می پذیرد.^۳

اهمیت تحقیق:

اصولاً از هنر بعنوان وسیله ای جهت تبیین و تبلیغ دیدگاهها و ارزشهای مختلف بویژه اجتماعی، فرهنگی، دینی ... در هر جامعه ای استفاده می شود که فیلم و تئاتر یکی از مهمترین ابزار آن است که بعلمت دارا بودن جذابیت های خاص خود علاقمندان زیادی نیز دارد. فراموش نشود که مهمترین رسالت هنر و به خصوص فیلم، تئاتر و ... به عنوان فراگیرترین، مؤثرترین و کارآمدترین ابزار هنری معاصر، ارائه الگوهای مناسب رفتاری، اخلاقی و فرهنگی جامعه است. ترسیم الگویی مناسب و پاسخگو به عرصه بازیگری زن مسلمان در نقشهای مختلف مانند همسر، مادر، خواهر... از وظایف خطیر و ارزشمند محسوب و محسوس می شود که آشنائی علاقمندان به آن باعث می شود تا گام خود را شایسته تر بردارند و از انحراف و گسترش فرهنگ های بیگانه در جامعه اسلامی جلوگیری شود، زیرا تغذیه فکری، فرهنگی و عقیدتی بانوان به عنوان نیمی از پیکره جامعه که مسئولیت خطیر تربیت و پرورش نسل جامعه را به عهده دارد، از طریق هنر به ویژه هنر هفتم امکان پذیر خواهد بود.

روش و ابزار گرد آوری اطلاعات:

فیش برداری از منابع مربوطه و ابزار گردآوری اطلاعات به صورت فیش برداری، کتاب خانه ای، اینترنتی و تحلیلی با مراجعه به پایان نامه ها و اقوال فقها می باشد.

فرضیه های تحقیق:

مراد از مسائل مستحدثه بیان مسائل جدید است که فقها بنا بر دلایلی از جمله به دلیل مبتلا به نبودن آن کمتر به آن پرداخته اند و یا به صورت پراکنده متعرض آن شده اند که با جمع آوری و بیان آنها در اینجا سعی شده است تا آن ها منسجم تر در اختیار علاقه مندان رار گیرد.

قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی و موضوعی):

این تحقیق قلمرو زمانی و مکانی ندارد و از جهت موضوعی اختصاص به فقه شیعه دارد.

۱۰- جنبه نوآوری و جدید بودن تحقیق:

۱- این تحقیق به دلیل عدم پرداختن به این موضوع در پژوهش های قبلی، نوآوری دارد.

فصل اول:

مفاهیم و کلیات

الف: مفاهیم:

محتویات:

کلید واژه ها

هنر

ویژگی های زن هنرمند

بایدهای بازیگری زن

فیلم

سینما

تئاتر

بازیگری

کلید واژه ها:

الف- حکم: واژه ی حکم بر خطاب شرعی، که متعلق به افعال مکلفان به نحو اقتضا، تخییر یا وضع است، اطلاق می شود.^۱ و از یک جهت به دو دسته تقسیم می شود: ۱- احکام تکلیفی ۲- احکام وضعی.

أ- احکام تکلیفی:

قدما، احکام شرعی تکلیفی را به «اقتضائیه» و «تخییری» احکامی تقسیم می کنند؛ «اقتضائیه»

احکامی است که اقتضای فعل یا ترک آن وجود داشته باشد، اعم از وجوب، حرمت، استحباب و

کراهت. در غیر از این موارد، چنانچه حکمی اقتضای فعل و ترک نداشته باشد، مباح تلقی می شود.^۲

ب- احکام وضعی:

۱ - الحکم: خطاب الشرع المتعلق بافعال المكلفين بالاقتضاء او التخییر او الوضع. مفاتیح الاصول، ص ۲۹۲.

۲ - انوار الاصول، ج ۳، ص ۳۲۰/ فرهنگ نامه ی قفه، ص ۱۱۶.

احکام وضعی از احکام خمسّه شمرده نمی شود و به طور مستقیم به رفتار و کردار انسان مکلف مربوط نیست، بلکه با قانون گذاری خاص، به طور غیر مستقیم، بر اعمال و رفتار انسان اثر می گذارد. البته این احکام، گاهی با واسطه و گاهی بدون واسطه با افعال مکلفان ارتباط پیدا می کند، بنابراین به عدد خاصی منحصر نمی شود. سببیت، شرطیت، مانعیت و صحت از انواع احکام وضعی شمرده می شوند.^۱

در تقسیم بندی دیگر، احکام به واقعی و ظاهری تقسیم می شوند:

ا- احکام واقعی:

ب- احکامی را که مکلف، از طریق قطعیا ادله ی اجتهادی به آنها دست پیدا می کند و بدون لحاظ علم و جهل مکلف برای موضوع و متعلق جعل شده است، «احکام واقعی» می گویند. این احکام در مقام جعل، متوجه جاهل نیز می شود. چه ادله این احکام یقین آور باشد، مانند نص قرآن و خبر متواتر یا از ادله ظنیه به شمار آید، مانند ظواهر قرآن و خبر واحد^۲. از قبیل حرمت ربا، وجوب نماز، استحباب و کراهت برخی از افعال.

ب- احکام ظاهری:

احکام و مجعولات شرعی که در موضوعات آنها، جهل به حکم واقعی لحاظ شده است. جایگاه این احکام پس از فرض حکم واقعی و جهل مکلف به آن است. به همین دلیل به این نوع مجعولات شرعی، احکام ظاهری گفته می شود طهارت ظاهری، فساد و بطلان ظاهری معامله و حلیت ظاهری، از مصادیق این احکام هستند. طهارت ظاهری، یعنی چیزی که نجاست واقعی آن مشخص نیست (اصالة الطهارة، یا استصحاب طهارت). فساد و بطلان ظاهری معامله، یعنی معامله ای که صحت و بطلان واقعی آن مجهول است (اصالة الفساد و استصحاب عدم نقل). حلیت ظاهری، آن چیزی است که حرمت واقعی اش مشکوک است (اصالة الحل).^۳

هنر (Art):

۱- همان.

۲- اصول الفقه، ج ۲، ص ۲۲۱/فرهنگ نامه ی اصول فقه، ص ۱۱۵

۳- همان، ج ۸۲

از هنر تعاریف گوناگون و متعددی شده است. چه غربیان که اصالت حیات را بر پایه ماده و طبیعت فرض کرده اند و هنر را محصول چنین اندیشه ای می دانند و چه شرقیان که حیات را در ابعاد معنوی و ماهوی آن دنبال می کنند و هنر را کمالات روحی می دانند. برخی می گویند: «هر کاری که شما در انجامش لذت ببرید، یک اثر هنری است».^۱

هنر آمیزه ای از جلوه های مادی و معنوی هستی و از جمله جلوه های متعالی حیات بشر و از فصول ممیزه او و سایر موجودات است. هنر را به لحاظ خود نمی توان تقسیم کرد. بنابر این تقسیمات آن یا به اعتبار ابزارهایی است که برای خلاقیت هنری از آنها استفاده می شود، یا به اعتبار شیوه هایی است که برای نشان دادن خلاقیت و فعالیتهای هنری به کار گرفته می شود. اما از جهت ماهیت هیچ تفاوتی میان اقسام آن وجود ندارد. گاه ما در هنر از ابزارهای بصری استفاده می کنیم و گاه شنیداری و گاه به شکل تجسمی و گاه مجموعه ای از علایم مثل خوشنویسی و غیره.^۲

۳- ویژگی های زن هنرمند:

الف- معرفت دینی: در مکتب اسلام، هر کاری که از اهمیت بیشتری بر خوردار باشد، معرفت بیشتری می طلبد. از آنجایی که هنر، دمیدن روح تعهد در انسان هاست، زن هنرمند مسلمان باید برای استفاده از هنر خود در جامعه، به معرفت دینی آن توجه کند؛ زیرا پیش فرض های ارزشی در تعهد، درست، سلامت و نهایتاً حرمت، تأثیرگذار است. هنرمندی که دارای معرفت بالای اعتقادی است، با انگیزه ی بهتر و بیشتری به هنر خود می پردازد. در اسلام، با توجه به بُعد پیام رسانی سینما و تئاتر در مسائل فرهنگی، تقویت معرفت دینی در هنرمند بسیار حائز اهمیت است. تئاتر، نوعی منبر است و چنان که در آیات الهی وارد شده است، شرط دعوت و پیام رسانی، بصیرت و آگاهی است: «ادْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ».^۳

ت- حفظ از سقوط:

در اسلام، از گناه به «دره سقوط» تعبیر شده است و ما همه در انجام مسئولیتهای خود وظیفه داریم از آن در امان باشیم و این جز با اراده قوی و توکل بر خدا میسر نمی شود. هنرمند نیز از این مسیر مستثنی نیست و باید خود را کنترل کند و هر گاه خطر سقوط به ورطه گناه را برای خود محتمل بداند، بر او واجب است این حرفه را ترک کند. بنابر این، فقها در جواب این سؤال که تکلیف

۱ - زیبایی و هنر از نگاه میکال، ص ۱۰.

۲ - چستی هنر، ص ۳۰.

۳ - یوسف/۱۰۸.

استادی که به عده ای از دختران درس می دهد، ولی نمی تواند خود را از نگاه هوس آلود دور نگهدارد، چیست؟ بیان داشته اند: باید تدریس آنان را رها کند.^۱ بنابر این بازیگری نیز در صورتی مباح است که از هر گونه حرام، خالی باشد.

ج- داشتن مهارت: در اسلام غیر از توجه به حسن فاعلی و تعهد داشتن در انجام کار، به صحیح بودن آن نیز توجه داشته باشد. بر این اساس، بزرگان دین، در حق کسانی که کارشان را صحیح انجام می دادند، دعای خیر می کردند.

د- دانستن بایدها و نبایدها و التزام به آن: با توجه به اینکه اسلام برای تمام شئون زندگی انسان برنامه دارد، ما باید احکام فقهی مسائلی را که به آن نیاز پیدا می کنیم، بدانیم و به آنها عمل کنیم. هنر بازیگری نیز از این قاعده مستثنی نیست و هنرمند مسلمان باید واجبات و محرمات حرفه خود را بیاموزد و به آن عمل کند. در کتب فقهی یکی از آداب حرفه تجارت، یادگیری احکام آن است.^۲ از آن رو که بازیگری نیز یک حرفه است، بر هر بازیگری، خصوصاً زنان بازیگر، لازم است قبل از ورود به عرصه بازیگری، با احکامی که در زمینه مسائل هنر و بازیگری است، آشنا شوند تا با رعایت آنها بتوانند به بازیگری بپردازند.

۴- بایدهای بازیگری زن:

أ- رعایت عفاف و حجاب: از دیدگاه اسلامی، بی حجابی، پوشش های نامناسب، لباسهای مهیج، نگاه های مسموم و رفتارهای تحریک آمیز با عفاف و حجاب مناسب نه تنها سازگاری ندارند بلکه خودداری از آنها نیز لازم است.

آیاتی که در سوره ی نور، مربوط به عفاف و حجاب است،^۳ وظایف زن و مرد را در معاشرت ها و رفت و آمدها، بر سه اصل مبتنی می داند: ۱. مردان و زنان مسلمان باید از نگاه های مسموم به یکدیگر بپرهیزند، ۲. مردان و زنان مسلمان باید عفیف و پاک دامن باشند، ۳. زنان باید پوشش داشته باشند و آرایش و زیور خود را نزد نامحرمان آشکار نکنند و در صدد تحریک و جلب توجه مردان برنیایند.

چگونگی پوشش نیز در همین آیات آمده است. با رعایت این شرائط، حضور زن در بازیگری بی اشکال است.

۱ - استفتائات آیه الله خمینی (ره)، ج ۳، س ۲۸، استفتائات آیه الله تبریزی، س ۱۵۸۱، استفتائات آیه الله مکارم شیرازی، ج ۱، س ۸۱۳ و ج ۲، س ۱۰۳۵.

۲ - اللعنة الدمشقية فی فقه الامامية، ص ۱۸، القول فی الاداب.

۳ - نور/۳۱-۳۰.

ب- متانت در گفتار و رفتار: زن باید از کارهایی که سبب فتنه در دین و اخلاق می شود، بپرهیزد و با متانت و وقار بازیگری حاضر شود. البته چون حرکت و حضور زن در بازیگری، حساس ترو راه لغزش برای او فراهم تر است، باید به هنگام حضور، توجه بیشتری داشته باشد و از حرکت ها و رفتارهایش در این عرصه، مراقبت بیشتری کند: «وَلَا يَضْرِبَنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ»^۱؛ هنگام راه رفتن پاهای خود را آبه گونه ای به زمین [نزنند تا آنچه از زینتشان پنهان می دارند آشکار گردد] و صدای خلخال که بر پا دارند، به گوش نرسد. در گذشته، زن های عرب، خلخال به پا می کردند و برخی از آنان برای اینکه آن را به دیگران نشان دهند، پا بر زمین می کوبیدند. آیه بالا، آنها را از این کار باز داشت.

بی شک، خلخال مورد اختصاص آیه نیست. بنابر این، هر چیزی که سبب جلب توجه مردان می شود از قبیل آرایش چهره، لباس های مهیج و تحریک آمیز و ... حرام است. به طور کلی زن در رفت و آمدها نباید کاری کند که سبب تحریک و تهییج و جلب توجه مردان نا محرم شود. در آیه ای دیگر آمده است:

«يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا»

«ای همسران پیامبر، شما همچون یکی از زنان معمولی نیستید، اگر تقوا پیشه کنید، پس به گونه ای هوس انگیز سخن نگوئید که بیمار دلان در شما طمع کنند و سخن شایسته بگوئید.»^۲

هر چند این آیه، روی سخن با زنان پیامبر (ص) است، اما بی شک، حکم، ویژه آنها نیست. بنا بر این، از آیه استفاده می شود که هیچ زنی حق ندارد طوری سخن بگوید که موجب تحریک افراد منحرف شود تا بدین سبب در او طمع کنند. بنا بر این هر کار دیگری نیز که سبب تحریک و تطمیع می شود، ممنوع است؛ زیرا هنگامی که علت حکمی به روشنی آمده باشد، می توان به استناد آن، حکم را تعمیم یا تخصیص داد. در حقیقت در این آیه شریفه، تحریک و تطمیع افراد بیمار دل، چه به وسیله ی سخن یا اسباب دیگر، از سوی زنان، نهی شده است.

ج- اجازه همسر برای بازیگری: سؤال اساسی دیگر که در این میان حائز اهمیت است، این است که آیا زن، برای بازیگری در فیلم و تئاتر باید از پدر یا شوهر خود اجازه بگیرد یا خیر؟ در صورت پاسخ مثبت به این سؤال، آیا بین خروج برای کار واجب، مستح و مباح تفاوتی وجود دارد؟

۱ - نور/۳۱.

۲ - احزاب/۳۲.

چنانچه زن، شوهر نداشته باشد و به سن بلوغ نیز رسیده باشد، خارج شدن او از منزل منعی ندارد. به صورت طبیعی، بازیگری نیز از این قاعده مستثنی نیست. البته زن بازیگر باید حدود و شرائط اسلامی را رعایت کند، همان گونه که مرد به هنگام خارج شدن از خانه و یا در بازیگری، باید مقید به رعایت حدود و معیارهای اسلامی باشد. البته اگر پدر، مانع حضور یا بازیگری دخترش در فیلم و تئاتر شود، در این مورد دختر از باب حقوق والدین، باید از وی پیروی کند.

اما در اسلام زنی که ازدواج کرده، خانواده ای تشکیل داده است که مبتنی بر نظام شورایی و با سرپرستی و مدیریت اجرایی مرد اداره می شود. این مسئله تکالیفی را بر دوش هر یک از اعضای خانواده می گذارد و حقوقی را برای آنها مقرر می دارد. این حقوق وظائف، گاه جنبه مالی و گاه غیر مالی، در بُعد مالی از قبیل: مهر، نفقه جهیزیه وغیره، تکلیف به عهده شوهر و حق از آن زن است. اما در روابط مالی، مطلب به عکس رقم می خورد. از جمله حقوق مردان، هماهنگی زن با مرد در خروج از منزل است. به نظر بزرگان اسلامی، عقد ازدواج، تعهداتی در پی دارد که زن و مرد ملزم به رعایت آنها هستند. بر زن واجب است به نیازهای جنسی مرد پاسخ دهد و مانع مادی و معنوی در برابر رغبت او ایجاد نکند. همین نیاز، بدون اجازه بیرون رفتن زن از منزل را ناروا می کند.^۱

به نظر برخی، مصلحت خانوادگی ایجاد می کند که خارج شدن زن از خانه، توأم با رضایت شوهر و مصلحت اندیشی او باشد. البته مرد هم باید در حدود مصالح خانوادگی نظر بدهد، نه بیشتر.^۲ شوهر نباید از این اختیار قانونی، بسان حاکمی خودخواه و مستبد استفاده کند، بلکه او باید همانند مسؤولی دلسوز، با بردباری و متانت، از این اختیار بهره بگیرد. بنابر این زن نیز نظرهای منطقی شوهر را بپذیرد.

بیان استدلال بر اجازه شوهر:

روایت اول:

«عدة من اصحابنا» از «احمد بن محمد» از «ابن محبوب» از «مالک بن عطیه» از «محمد بن مسلم» از امام باقر (ع): زنی نزد پیامبر آمد و گفت: ای رسول خدا! حق مرد بر زنش چیست؟ پیامبر (ص) فرمود: ... نباید از خانه بدون اذن شوهرش خارج شود و اگر بدون اذن شوهرش خارج شود، همه ملائکه آسمان ها و هر آنچه زن بر آن گذر کند، از جن و انسان ، بر او نفرین می کنند، تا به خانه بازگردد».^۳

۱ - من وحي القرآن، ج ۷، ص ۱۵۶.

۲ - مرتضی مطهری، مسئله حجاب، ص ۸۸.

۳ - الکافی، ج ۵، ص ۵۰۷.

نقد و بررسی:

اینکه در روایت آمده است «عدة من اصحابنا» به صحت روایت ضرر نمی رساند. زیرا علامه حلی (ره) در «خلاصه» از «نجاشی» از مرحوم «کلینی» حکایت کرده که آنچه در کتاب من، با عنوان «عدة من اصحابنا» از «محمد خالد برقی» آمده است، افراد موثقی چون «علی بن ابراهیم» و «علی بن محمد بن عبدالله اذینه» و «احمد بن عبدالله بن امیه» و «علی بن حسن» هستند.^۱ «احمد بن محمد بن خالد برقی» از ثقات است، ولی ممکن است از افراد ضعیف روایت نقل کند^۲ بقیه نیز از ثقات هستند. بنبر این، روایت به لحاظ سندی فاقد اشکال است.

روایت دوم:

«علی بن جعفر» در کتاب خود از برادرش (امام موسی بن جعفر (ع)) می گوید: سؤال کردم که آیا برای زن جائز است که بدون اذن شوهرش خارج شود؟ فرمود: جائز نیست.^۳

نقد و بررسی: این روایت از «علی بن جعفر» برادر امام موسی بن جعفر (ع) نقل شده است که ایشان نیز مورد وثوق هستند.^۴

نقد و جمع بندی روایات: مشهور فقهای امامیه، با توجه به این دو روایت و همانند آنها، که نیز به لحاظ سندی صحیح هستند، بر این باورند که خارج شدن زن از منزل بدون اجازه شوهرش جائز نیست. این حق مستقلی است و هیچ ارتباطی به تمکین زن ندارد. بنا بر این زن باید برای خرج شدن از منزل، از شوهرش اجازه بگیرد.^۵

فقهای شیعه خارج شدن زن از خانه را به دو گونه تقسیم کرده اند:^{۱-}
خروج از خانه برای انجام یکی از واجبات. به عنوان مثال زن می خواهد مسائل مورد نیاز خود را بیاموزد یا اینکه حج و برخی از واجبات کفایی، برای او واجب عینی شده است.

۲- خارج شدن او برای امری مستحب یا مباح، مثلاً رفتن به مسجد برای اقامه نماز جماعت.

۱ - خلاصه الاقوال، ص ۲۷۱.

۲ - رجال النجاشی، الرقم ۱۱۳۲، ص ۴۲۲.

۳ - وسائل الشیعة، ج ۲، ص ۱۵۹.

۴ - الفهرست الطوسی، الرقم ۳۷۷، ص ۲۶۵.

۵ - جواهر الکلام، ج ۳۱، ص ۳۱۴ و ج ۱۷، ص ۳۳۳.

۶ - همان، ص ۳۱۳.